

АНТОН КОМАР

НАША ВАЛКА

(ГОЛОД В УКРАЇНІ 1932-1933)

Накладом Автора

ТОРОНТО, КАНАДА

1966

Інститут Св. Володимира

~~Received by:~~

~~Michael Sagan~~

АНТОН КОМАР

НАША ВАЛКА

(ГОЛОД В УКРАЇНІ 1932-1933)

Накладом Автора

ТОРОНТО, КАНАДА

1 9 6 6

PRINTED IN CANADA

St. Vladimir Ukrainian Institute
620 Spadina Avenue
Toronto, Ontario
M5S 2H4

Друкарня і Видавництво В. Дідюка

HORIZON PRESS, 299 King St. W., Toronto 2, Ont.

П Е Р Е Д С Л О В О

Дехто думає, що наша література неповна і однобічна, (Чижевський, Донцов, і інші), і ми змушені з тим погодитись. — Саме і це все мене немало боліло, бо-ж пишучи здавна вірші й поеми, я мав на думці якраз оте заокруглення нашої літератури, і розширення її до найдальших, і до найвищих меж. — Однак це мені не дуже то вдавалось, бо хоч як змінював я теми, сюжети, мистецькі засоби, чи й ситуації, то моя поезія таки завжди була подібна до моїх попередників. — Та тепер я переконався, що і поезія, і вся література, повинна виходити з джерел нашої історії, бо-ж наша історія — це наше життя, а теж це і життя — тих хто творить тую історію. —

А за цим то я взявся писати т. зв. “історичні поеми”, — і теж аж тоді допіру постановив я друкувати їх. — Однак на друк не було грошей, бо в мене була досить велика сім'я. Вкінці я таки спромігся друкувати деякі, такі, мої поеми, що придадуться тут для чужинецького терену, отже може більше для пропаганди, як для мистецтва. —

На перший вогонь іде поема під назвою “НАША ВАЛКА” (Голод в Україні 1932-1933). А друга буде п. н. “НАШІ ДІВЧАТА в БОЛЬШЕВИЦЬКИХ КОНЦ-ЛАГЕР'ЯХ” — Обі ці поеми оперті на певних документах, листах, і оповіданнях ~~чи~~ дотичних осіб, що там були, і самі переживали той увесь жах. — І як здається, то саме таких творів, — як до нині, — ~~не~~ в нашій літературі ще немає. —

Автор.

1. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.
 2. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

3. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

4. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

5. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

6. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

7. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

8. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

9. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

10. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

11. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

12. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

13. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

14. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

15. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

16. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

17. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

18. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

19. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

20. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

21. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

22. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

23. $\mathcal{C}$ is a $\mathcal{C}^*$ -category.

НАША ВАЛКА — АБО ГОЛОД В УКРАЇНІ

(Циклічна поема)

ВСТУП

То не гурти прочан, що їдуть в степ далекий,
шукать доріг до городів, й до Лавр святих! —
То теж не ганчарі, що вироби із глини,
на ярмарок роковий, десь в міста везуть! —
А споконвічні газди, їх сім'ї, родини,
що зором хмурять ген, — в степи, й далеку путь . . .
То наші вигнані, — і хлібороби, й кметі,
в чужую землю йдуть . . . в Москву . . . на скін . . . на здох! —

То не гурти ліньтяїв, й не цигани драті,
що попасають на степах, і ділять хліб . . .
О ні . . . селяни це: — Дяки, й старці патлаті . . .
(Учителів й попів нема, пішли вже в гріб).
Ось насипають вверх — могилу височенну,
над трупами своїх, над молоддю й братами . . .
Це йде — жорстока смерть, Москвою приречена,
і зляжуть без кадил, — у гріб ганьби, і тьми! —

О Музо, Доле моя, вищий тон держи! —
О Боже, Духу Свят, нам грішним, поможи! —
О Земле, Мати, хоч — ті кості — і бунтарні,
і дряхлі, — не відмов — прийняти в гріб цвинтарний! —
Бо хтось чинив експеримент на нашім роді . . .
І хтось відважився, всіх нас, прогнать із хат . . .
О, хтоб це зміг, безправно діяь, як не кат!
Це не сусід, а звір, — це чорний дух із бродів!

Ніхто на світі, тут, не бреше так безстыдно;
ніхто й не дума, злобно, приректи й не даць;
ніхто й ніде не схоче — підпис той ламать,
що вчора ще зложив, підступно і ехидно! —

О — гніву, щоб дрижали всі, під грому блиск;
о — кари, щоб стогнали, в ударах бичиськ; —
о — помсти, — на сусідів, на катів з півночі!
Тепер, пок ми живі, пок видять наші очі!

Бо ж це, хіба, не був природний шлях розвою,
що знаний тут, в народі, вже на мужів, й воїв; —
хіба й не поступ це, з пригод — до небезпек —
в той час, де стане щось, комусь уперек!
Хіба наука це, що йде до боротьби, —
а там і атом жде, й героїка стрільби?
О, ні, Москва наук — ніяких не творила,
бо все, що там було, то хитрий “трік” бурмила!

Аж ось говорить хтось: “Таж ви живієте завше
консерватівним правом; — світ у вас не дальше
сусідів сторожких; не далі жінок гнівних,
і тихих господарів, й дочок так наївних . . .
і молодь не така, не той же ідеал;
і “поступ” ломлять в вас, як той колись вандал . . .
А в нас, у надлюдей, так вірять, як в боги,
бо знають, що не йде, без сили й голови”!

У всіх відають те, що людськими грудьми
не вбить упертості — вона-ж бо йде із тьми . . .
І нігілізм узять, і Мойру, як богиню,
не вдасться “козакам”, що любляться в рабинях . . .
Там вірять в Леніна, і в Сталіна, в божків.
А нас питають: “Чом в сусідів, у синків,
рушниці у руках, і сіють смерть у нашім краю?
За хліб і сіль, за мед й вино, й за поле урожаїв?

У їх і мир, — війна, і то на всіх вона, —
і воювать, — руками інших, брать вогня . . .
Овечок вдіять з нас, щоб нам не стать вовками;
майно забрать — вони, а ми — іти з торбами . . .
А слово писнуть, — “нет” . . . Бо слава москаля —
це святість, це і лік, на нашого стрижня . . .
А ні, — то “лагер-конц”, і копальні на Колі,
і Казахстан, і норми, й голод, як в неволі!

Так вчив і вчить москаль, — ще й на сусідах добрих,
бо дехто з них, катам, дав поміч у Москві . . .
(Щоб козаків, з весни, у мах скосить хоробрих, —
хоч “Вчену Русь” згребти, не втнуть Москві і дві!) —
Та ми запишем тут, (щоб не забудь колись),
за все і заплатить, й помстить, — як нас й вчили . . .
А вчили нас вони — великі “христіяни” . . .
Ти чуєш, Христе, нас: Вчуть голодом слов’яни!

Гей, плач, сусідо, плач, геть всі, тай з нами й дуже!
Бо ж діти наші йдуть, і крізь Європу, вдруге . . .
А тут останесь довг, той довг за стільки душ:
За голод, — не за сить, — не хліб-сухар й не суш!
Гряде вже інший час, — розплата лиш за днями . . .
А ті, що в крові меч несли над нами,
платитимуть за все: За ближній злочин-гріх,
за квіти, — молодь їх, — й за скошення усіх!

І “Захід” ввесь, (і “Незахід”), взяли бариш; —
а з нами, (під мечем), лиш грали “кіт і миш” . . .
Що хтось спасен від смерті, то ніяка слава,
бож не спасена “Мати”, не живе й держава!
Нехай, що жертви й муки, — хай неволя там,
ми волю понесем, уярмленим братам!
Нехай спорожнюють — всі села і міста, —
нехай наповнюєсь — мертва Сибір пуста . . .

Бо прийде час весни, і заморозь розтопить, —
і води приступом — заллють фронти й окопи . . .
(В окопах — погань всю, московську й європейську), —
і встануть наші діти — в землях фарисейських!
А покищо, то ми усі, порядні люди.
із сіл зібрались тут: — І пішки й на возах,
щоб вийти з краю геть! — Такий протест вже буде —
початку розбиття — комуни й “раю” в снах!

І йдуть і їдуть всі, кому життя ще миле.
На давнім шляху тім, де Волга і Москва.
Немов той довгий вуж, ріка і чорна грива.
Пливе вперед, в Сибір, на пімсту, навмання.

I.

Сумний той час, де дні падуть в порожні ночі;
сумні і люди там, де пошесть, чума, смерть.
Та найсумніше вже, як гляне голод в очі! . . .
І в наші села бідні, — по-тихо, і “круть-верть”, —
прийшов “указ” — оддать “усьо зерно до чіста”,
а ні, то геть з села, “до матері і триста” . . .
І їдуть ось, і йдуть, селяни наші в світ,
хоч й там на обріях — зчорнівся небозвід . . .

Сумний був день, як всі йшли разом на шляхи: —
Мов рижі хмари де, дороги зайняли!
“Ось ноги наші в’януть, скаржаться з утоми,
— і руки вже болять нести ціпки дубові” . . .
Лиш осінь в болотах, скрізь пише ті сліди,
що люди вийшли з хат, в Сибір, хоч без вини!
“Нам кості хоч зложить на чеснім, вільнім степі, —
— на полі збіжжевім, де тихі, довгі межі” . . .

Сумні вози пливли, немов і похоронні, —
за ними-ж надтягло і гайвороння . . .
І бідні коні ці, нагнувши гриви вниз,
так і шукали сіна, хоч і був лиш хмиз!
І на возах, в шатрах, в ту пору злу й холодну,
вмирали діти там, і матері голодні! . . .
І дехто, де-не-де, за возом ледве ліз,
руками держачись, бо впав би десь під віз.

Поперед “Валки” йшов і повожатий газда, —
Поважний бриль, під ним, і довгий вус, і баста!”
Він зором вперед вів: “Хай там де і чорту,
а гірш не буде вже, як нам було отут! . . .
А взаді всього йшли, з ціпками в пальцях, мужі.
Сторожа мов, й самі, хоча й не дуже дужі . . .
І в довгих думках йдуть: “Нам буде горе всім,
бож як створить життя, без нічого, в пустім?! —

А Дажбог світла, й дня, так глипнув на тилах,
мов сміх, надія мов, останній блиск в душах . . .
І знов сіріло скрізь, і знов хмари нависли, —
Ледь-ледь і впаде дощ, на степ і так ослизлий!

А в серці дума мов — і ріже і болить, —
нема спокою вже, і на малу хоч мить . . .
Ідеш, й не знаєш — там, чи тут, чи й ще де інде . . .
В Сибір, в Китай, чи в степ, — ой, бож й життя перфідне!

Уздовж дороги тут, вогкі корчі від мжиці,
водою так блищать, що сліпить зір й очиці!
А вітер щей і бив — сніжною крупкою,
у схудлі лиця тим, що йшли ще групою!
А дехто вже оставсь — ген-ген втилу далеко,
і заночує вже у небних десь лелеків . . .
Гей, Україно, гей, мій краю козаків!
Не дай на підлу смерть — теперішніх синів! . . .

Ось ми, ось козаки, хоч відняли мечі,
хоч в нас взяли й ножі, то єсть ще тут кличі: —
“Мандруєм степом в степ, і їдем яром, яром . . .
— І хоч не ладом ще, й самі хоч, все ж не даром” . . .
Хотілося співать, й кричати, й плакати, й вить!
Та в горлі давить щось, і щось в душі щемить . . .
І жить не мож як всі, і вмерти не як люди!
А голод тягне враз, а гнів розносить груди!

Пророк сказав у нас: “Було, не вернеться”.
О Краю мій, де ж хліб? Тай де пшениця вся? . . .
О, Земле всіх земель, моя “Вдово Убога”!
Чи долі вже нема, у небесах, у Бога? . . .
Якщо вина, що ми вступили раз вліво, —
якщо не вкупі йшли, — то це лиш зорово . . .
А в серці, в Русича, завжди одна лиш думка:
“Він хлібороб і пан, від прадіда й пращура”!

“Він був і буде “Він”, хоч раз вступив на північ, —
хоч хвилю тую кляв, клене, і кида внівеч!
Не ми вина, не гурт, й не мотлох із села, —
а місто, — молодь там, — невчена голова! . . .
Нам лиш Богданів брак, Іванів, тай теж Сірків.
Бо що ж дітвора зна, на всі московські тріки? —
Було й добро, і зло, було і літепле, —
та враз нема ніщо . . . Усе глупе і зле! . . .

Було тай загуло . . . А ти, нещасна доле,
в незнане нас ведеш . . . За нами наше поле,
за нами кинута — на вік — дідівщина . . .
Прекрасна, дорога, й своя Батьківщина!
Ще вчора думали — “якось уложиться”:
Москаль пом’якне, й ми, — і не дорожимося.
Та він однакий був, бо ворог — й буде ворог!
Хіба Москву, на див ,обернем де у порох.

Та хай, в дорозі ми, — і хай, що тут сами:
Остались, мов сироти, без “голови!”
Ми всі підем на прою, ми всі боротись будем.
А чейже в Сибіру — живуть усякі люди! . . .
Благослови-же нас, о земле, хоч й туди!
І небо-благослов, бо щоб перемогти!
Ох леле, хто це впав? Отут, де вже не встати . . .
Чи може бабка це? Чи наша бідна Мати?

Спадає ніч на все: — Перун мече ген стріли, —
і ночі дух, і страх, біблійний й постарілий, —
могили жертв візьме! . . . А хто ж подзвонить тут?
Хто покадить тут їм, хто впише в книгу смут?!Впереді десь кричуть, заводять, плачуть, йдуть,
а втихне трішки, й знов: гей-гей, сумна це путь,
І коні ледве йдуть, і лізуть, мов з бідною, —
а впаде десь один, то й згине самотою.

Така проблема тут, і це одна із перших, —
Бо хто ж голоден там, під ніч, піде у степ, —
у болота грязькі, себе не переперши?
І йти, не знать куди, — це гірш, як сміх і кеп.
Нема доріг, й дерев, й води, щоб пить, немає! . . .
Шукать села під ніч, це те, що й не знайти!
Вже днів із десять йдуть, вже й нині ніч минає, —
та людському сліду й не будь на цій часті!

Вози були важкі, і мерзло вже й болото, —
тож коні кашляли, мов ті, що йшли на здих!
І щось гуло, мов крук, мов вовк, мов страх, підлота,
А на возах, від душ, повнісько від живих ! . .

І мов дрімають там, ангели ті, невинні . . .
Це тії люди тут, що вірні всім були, —
що довіряли, й заповітам всім повинні, —
і знали — “Не убий!” — без доброї влади.

А де у краю тім — пита хто заповітів?
Лиш хліб оддай, і все, і пить вина сусідам!
Та щей і дурно, й так, в руках він має кріс!
Він має і владу, й указ тобі повість! . . .
Не даш, то з дому геть, бо “ворог ти народа”!
І конституції, й законів, й прав нема.
Бо єсть лиш егоїзм, й москаль-брехун з природи!
Братерство? Свобода? — То там й питать дарма! . . .

Небесна Вічносте! Ти вгорі висотиш, —
та зір-очей не маєш, нас не бачиш Ти . . .
Та я, мале дитя, в покорі та й в тривозі,
про милість молю я, бо й не забув о Бозі!
А що це там, щось біле? Он біжить за возом?
Чи ласиці, чи пси, чи може й коти злі?
(Колись так бігли пси за гетьманським тормозом)
Та ось — жінки! . . . Це коням поміч — на борзі . .

Біжать, падуть, і знов ідуть, щоб не остаться!
А дехто і пропав, не мав у бігу щастя . . .
Коб де село одно, коб де хатина хоч!
Та чи приймуть усіх, велику наволоч?
А так хотілосяб — хоч трішки десь погрітись!
Хоч сісти в хаті, хоч води зварить на чай! . . .
Щоб не здурить старим, в цім Божім й людським світі . . .
Та в відповідь, десь ген, почулось нам “Прощай”!

Дарма, о Вічносте, всі гучномовці сплять!
“Товаришів” нема, і сіл ніде не видно!
Північний дикий степ. Ввижаєсь щось оп’ять: —
Мов церква, стріха там. Щось дивне і предивне.
А чути навіть пах, чи не курятко пахне!
Чи то в гарячці ми? Чи, може, лиш у сні? . . .
Дарма ж дурить себе, — ми плем’я лиш нещасне!
Даремні сні, та вже, хіба не вмерем, о ні!

II.

Ісход бував, та не крізь силу й не без хіті!
А в нас — великий голод, людям завдали!
Дали голодну смерть, найважчу смерть у світі . . .
Чи гинуть нам, чи бігти за межі й вали?!
Та щей на межах — кулемети, і гармати.
Енкаведистів пси, і дרותи, і рови . . .
А хто б й прийшов, то це і чудом мож назвати;
з моїх бо лиш сліди і скрепи із крови!

Ми йшли так, (лізли лиш), в сторін чотири світу: —
Одні загинули, а другі перейшли, —
завітні ті шляхи і смертні ті орбіти . . .
Могили, й трупи скрізь, і тлінь у сфері мли!
Ішли, ставали, сумно оглядались всі,
не глянувши на їх, немов і прогрішились, —
мов хибу де вчинили, стались вже не ті . . .
О Бже, нам прости, пок зляжем до могили!

А йшли до “Сходу”, там бож річка більша буде, —
на ній-же кораблі, і порт, і може й люди . . .
Та люди не такі, а ті, що серце мають,
і совість, і любов . . . (Вони ж не з того краю) . . .
Аж ось — дорога круть . . . І слід заріс давно . . .
Вітри пісок метуть, щоб нам не дати дороги!
І діти, й жони, вплач, — і коні ржуть водно,
і голод так росте, і всякі недомоги!

Та хай і так, — сказав (один) з людей старих: —
“Там в лісі звірів тьма, і буде добра їжа” . . .
“Давай вперед” — гукнув десь хтось із молодих. —
“Для нас нема буття, нема і поля й збіжжя” . . .
І “Валка” під наказ, немов журби і днини,
піднявшись, знов пішла . . . Щоб лиш іти вперед,
щоб якнайдалі зла, від смерти України . . .
Бо там-же ворог пан, і пані дика смерть!

Нараз, десь, впереді, замаячило щось: —
Мов чорне, буре мов, і мов село та й люди . . .
Таке, що без світел, а близько так ось-ось . . .
А може це і місто . . . може теж і злуда?

І поки так журились, то воно змаліло;
Воно вже й не чорнілось, бож це сірий дуб . . .
Десь був колись тут ліс, — ліс же дики з'їли,
що мабуть в нім жили, бо шей остався зруб.

Постояли, мов пес, мов вуж, тай потягли . . .
Але не так воно, — тай легко, — все збувалось;
І ось пристанув кінь . . . (Це Хведора Смоли).
А він лиш тільки й мав, хоч конище й храмало.
І тут всі “душі” вниз, бо щоб тягти візок . . .
А потім стануть десь, бож ніч, і перемінять.
Ось жінка впала . . . Хлопці змінюють жінок . . .
Ось шора рветься . . . Хлопці й упряж ту починають . . .

І так увесь той день, і так всю Божу ніч.
Коли же молодь ця — і сяде й відпочне?
“А гов, а тпру!” — І кличуть всіх — з дороги пріч: —
“Заїдьте вколо тут! Це наніч ватру вчинем”!
І гамір збився враз, (хоч безнадійна втіха),
бо після тижнів двох спочинуть раз в шатрах . . .
“Ми не цигани, я-ж дівчина козаківна,
а козаки не раз, і спали на возах”!

“А я то боярин, бояри ж на Криму
в своїх шатрах були, бо завше будували” . . .
Хвалившись діти так, вживались в долю злу,
в життя циганське вже, в нові напів-вандали . . .
А ось кишки глупі—вже добре марша грають: —
“Коб сісти і спочить, коб що де проковтнуть . . .
— А вввзавтра то знайдуть, як не звірів де зграю,
— то може місто вже, і куплять м'яса жмут” . . .

“Лісок той не схова; нас всіх, від вітру злого: —
— Вставлять вози не так, — у прямокутній взір! —
— Насередині тут, кладіть вогнів не-много”! —
І газди із хрестом, поглянувши до зір,
черкнули сірником, тай запалили стіс,
що був готовий вже. Наклали й дров степівських,
і полум'я зросло, немов горів той ліс . . .
І люди стались там — номади вже сибірські.

Свого коня Хведько (старець) привів на “тризну”: —
“Беріть, хай буде всім, на перший вечір той!
— На спомин, й на ганьбу, ворожому москвину”!
І відійшов у-бік, бо з гніву трясся всьой . . .
Коня забитого, вже принесли в табір,
і поділили всіх, пайками на родини . . .
І дехто пік в вогні, а дехто — в кулішір,
щоб там додять і сіль, й цибулю, і перчину.

А спікши, з'їли все . . . Ніхто й не дивувався . . .
Не нарікали ж, бо щоб не гнівить кого,
і щоб піти спочить. Таке було їх щастя . . .
Такий московський дар, від “брата старшого” . . .
“А кінське м'ясо їсти — мати силу кінську”!
Та тут — розуму брак . . . Хоч не цим людям тут,
а там, де провід, уряд де, — отой український . . .
“Пошли їм, Боже, розум, хай вліво не йдуть”!

Старий Хведір хвалився: “Уранці я герой,
— одним конем лишень, я накормив п'ять тисяч” . . .
Хоч сам, із жінкою, просився на “підвой” ¹⁾,
бо не змагають йти, й хмари дощеві висять.
Він все віддав самий, для Неньки України,
та вірив (й вірить він), що Ненька нас не кине . . .
І ось трагізм йому: Вона же “Уряд” як,
десь пощезали всі, лишивши нас в ніяк!

Та хай трагізм, цей раз, обернеться у жарт: —
(берімо на умор, сатиру, шей художню . . .), —
бо давня віра вже — не вернеться і з карт . . .
Надщерблений наш меч — не буде вже тотожний.
Хведько ніколи ще — не говорив так ясно, —
та ось — “майно пропало, сіно, віз, і кінь!
А що, як дам й життя? Чи все вже буде щасне? . . .
Чи буде вже держава? Чи князів хоч тінь”?!

¹⁾ Підвой — це підвода, віз; тут скорочено.

Стоїть на тлі вогню, сильний, хоч “гасне”,
старий козак Хведір, та він кремезний ще, —
він Трою нагадав, де теж вогні нещасні
спалили все й на-все . . . Та він, немов Мойсей: —
(У серці в Його так тремтіло, як в поета).
— “Народе мій німий! Хоч я ось не пророк,
а брат старіший вас. З Дніпра, тай з очерета,
нема України ще, бо нам же брак “отрок”!

Оті, що у Москві, то не сини й не діти,
— а байстрюки самі . . . А за кордоном десь, —
— то вже напів-чужі . . . Лиш ті, що животіти
— зуміють вдома ще, то зберуть хліб не весь” . . .
Не йшовши в один гуж, не рушать й з місця вже.
В дорозі два брати, а роздріж аж десять . . .
Таке як в казці раз: Кінь тягне, рак ге-ге!
Не буде уряду, москаль його збещестить”!

“О Краю, що пропав, узнай мою любов!
— Гей, Україно, там, Ти честь моя і слава!
Гей, Земле вже чужа, я вмерти тут готов,
щоб Ти жила вовік, щоб сталася держава!
Та нині я ось тут, вже лиш грішний “баніт”.
Як пес голодний я, що гнаний від порога,
від поля, від села, і від моїх воріт!
Гей, Краю мій! За що? За що хресна дорога”?

“Тепер і жінка вже, і хвора, і запухла.
Ще день, ще два, ще три, — а потім зіб’ю хрест,
а може й два для нас, і в землю вкинуть в трухлу . . .
І так тут всі приймуть — московський дикий жест!
Та чи інак, давно, збувалось в Новгороді?
За ката, за Петра, що то Мазепу вбив?
За Катерини теж, що в городі на Січі
сама прострілила—ікону чуд і див”?

“О Краю наш, покайся, і Богу і Дажбогу! —
В останню хвилю цю, пок всі ми ще живі!
(До Лети не дійшов, й не впали у знемогу) . . .
Молися, Краю наш, за воїв, й за князів!

А може й будем ми, і може нам прийдешь
вертатися назад, ввійти до Канаану?
Бож може комуніст, із Києва, чи й де,
насититься вже раз, від хліба і від манну?!

Підняв уверх кулак: “Казали вчені люди —
життя повторюєсь. Та чи теж і кати, —
такі, як Сталін он, повторяться і будуть?
Немає там мишей, де добрі пси й коті!
Отой ганебний марш, отой наш дикий голод, —
вже не повториться, хай гине вся Москва”!
“Хай гине”, — крикнули, — “хай гине серп і молот!
Долів комуна вся . . . й програма Леніна”!

“Долі, долів, долів” — кричали всі вигнанці,
ревіла, хоч слаба й голодна вся юрба . . .
А Хведір кулаком, Москві, грозив на-вманці.
І хтось покепкував: “Ану дайош Москва”!
Хведько ж кінчив своє: “Кво вадіс, Україно?
окрадена в огні, Вдово людська й моя”?!
За що Ти гинеш тут, за що, моя дитино?
За що стоптали заповіти Богдана”?!

“За що сплюндровано надбання прадідів?
За те, що ми м’які, — за те, що мовчаливі?
За те, що прийняли — північних “прабратів”? . . .
Прокляті будьте ви, кати всі юродиві”!
Аж ось і сонце тут, і степ, немов збільшав.
Тож повожаті, вкруг, розглянувшись недбало: —
“Ставайте всі, бо ми — про новий марш подбали”!

“Завернемо на північ, там бо й є міста!
А як не знайдем їх, то покладем кабали . . .
бо смерть вже буде й так, тож нам гріха нема . . .
За цим — в дорогу”! Тай усі пошкандибали.

III. ПОЕТ.

Так, так, Смоло, “За що”? Та вибачай, мій Діду, —
хоч я лиш внук Твій, то позволь й мені сказать:
Крізь факти списані, крізь історичні звідни,
нам сказано було, — “у рою згине Мать” . . .
Не так давно, бо це — “Тарас” писав, і “Леся”.
А хто ж то ще у нас — не бачив “Кобзаря”?
Хто “Лесі” не читав? Звідкіль те все береться?
Здаєсь, що пізно вже, позвати “козаря” . . .

“Та ліпше пізно, як . . . ” голосить приказка.
(А всі жили там — дев’ятнадцятим століттям . .
Слова ж пливуть нераз, як і вода з каскад: —
З відчаю, з горя, тай . . . обильности поліття . . .
Одні везлись на всіх . . . возах, і там, й назад; —
а других доля зла заставила йти пішки . . .
Одні, — ішли самі, — та дехто взяв і дітки,
бо голод гнав у світ, — чи рад хто, чи й не рад.

Так, так, мільйони йшли, — селян вкраїнських, наших
На схід, на північ, й скрізь . . . Та половину з них,
(чи й менше) привезли, кати, назад в “парашах” . . .
Однак смертельно хворих, тай теж німечних . . .
А гов, а стій, сусід! А де поділись інші?
Нема, не сказно, — вони й послулись там” . . .
(Вони блаженним сном, самі пішли у вічність) . . .
Лиш “старший брат”, забув, дась вільність тим словам!

Той “брат”, той “слов’янин”, стріляв їх там, як зайців.
Дітиська псами там, шули, як проступнів . . .
А хліба, — то й куска, ніхто, не дав вигнанцям!
Хіба за золото, та й то — ваги фунтів . . .
Верталися вони — у розпачі тяжкій,
без хліба й без муки . . . Та в серці мали муку,
і помирали так, на вулиці грязькій . . .
Без ласки “брата” вже, й шага втисли у руку.

А хто ж в комуну ту, завів, у соц'ялізм?
Чи тільки ворог сам? Чи може ще хто інший?
Та соромно мені — казати, що нігілізм . . .
Та ще й родимий, наш, що вів як ліва “більшість” . . .
А більшість тая, то підроблена своїми,
й хоч молодими ще, то вже за гріш марний . . .
Ще й нині вліво йдуть, такі, як і “Тичини”,
Малишки, й Косюри, тай уряд головний!

Волосся вгору йде, стаєсь, мов ріг мені,
як карту я візьмусь, з життя, читать народу . . .
Це не лиш “нація”, . . . ще й давньої сім'ї!
Культура ця — то куншт, клясична, й свого рода!
І ви, і ми, і син, усі занастали, —
проїли, пропили, “сусідам оддали” . . .
А дітям нашим лиш — і голод, і могили!
Гей, де ж гетьмани ті? Де вої, тай де ми?!

І єсть, й нема, лиш “бреньк”, лиш ехо в тихім вусі . . .
Були колись мужі, та й всі у наймах вже . . .
Розплились геть кудись, мов пропаганда в русі.
(Як “Батька” вже нема, то хто ж їх збереже?) . . .
Народе мій, скажи: Кво вадіс Доміне?
Чом йдеш до ворогів, чом грузнеш сам у нечесть?
Чом спину вільну гнеш, й не слухаєш мене?
Чом любиш так біду, і сморід катських печей?!

А “поділ” й “розподіл”, на давній “Збруч” і “Незбруч”, —
це лиш на руку їм, тим клятим ворогам!
Це просто ганьба нам, не знати, що “сук” і “несук”,
то корінь той же сам, а знання не катам!
Воно же дане нам! Це ми, що будували —
і державництво їм, й торгівлю, й промисел!
Це ми, що Рим, й могутніх греків, воювали!
Це й ми, що їм дали — і воїв, і весел!

Але тоді і був, у нас, гетьман завзятий,
і дисципліна тяж, і карність, і любов!
Відповідальність тяж, — і нами всіми брата,
і нами плачена! — Всі чули долі зов! —

А нині — модернізм, і дикий соц'ялізм,
демократизм, й глупа, фальшивенька свобода . . .
Комуна й анархізм, та ще й імпер'ялізм, —
дарма, що все разом — заглада для народу!

Гей, руська націє! Постає, бо час вже встати!
Пора і нам туди, щоб грізно вдарить враз!
Або нам бути і жити, або не бути у хаті!
Або ми нарід ще, або кулеша, мазь!
Бож третього в людей ніколи не було.
Така вже логіка, й така вівіки буде!
І лиш подумать нам, і вдарить у чоло, —
і йти туди, куди пішли могутні люди.

IV.

А наша “Валка” вся, (та не лиш валка — нарід),
що представляє тут — державу в етеру, —
на смертних водах вже, мов за покуту й кару . . .
Іде вже не в степу, а в сніжнім вже леду.
Десь в ніч одну, в степах, з'явився раптом сніг.
Здавалось Валка ще — таки підійде трохи,
і наші коні ще не будуть падать з ніг . . .
Та все тут навпаки: Впереді стались шльохи!

Неслись бідкання й плач у слізний, зимний вітер:
Десь кінь упав один, (в дорозі ж це й важне) . . .
(Бож чим поїду я? В снігу не йде сидіти . . .)
Ходім вбивати сніг, — ми рівні, ми одне!
І солідарно всі! . . . Пішов, хто тільки зміг,
бо всі й любились тут, і приязнь, і культура . . .
Ніхто не нарікав, єднала доля всіх,
та й згадувать не йшло—якогось злого дуру.

Ішли вони днів два, та міста не було . . .
Аж хтось із проводу і крикнув: “завертай”!
Всі раптом станули, мов де вовків кубло . . .
“Тут холод й голод же, ніде не видно й хати!
“Давай до полудня, там буде хоч тепліше.
— Там зайців здиблемо, а може й більших птиць” . . .
І день чорніший ставсь, і сніг ненависніший,
бо сніг — це вся вина, що ми йдем на-задгиць . . .

Зима ж то знищила — в серцях — надії іскру,
щоб місто де знайти, і пожитись там . . .
(І річку трапить десь й поїсти з неї ікру) . . .
Тепер вертайся знов, і ходу лиш ногам . . .
Запухлі люди йдуть, у ніч і без спочину, —
а білий степ нагадує худі, хлібні поля . . .
Земля ж, кормителька, не всім дає поживу: —
“Хто прогрівся раз, — то йому лиш земля”!

Отак й голодні ми, бо степ один пустар,
а на возах ще десь — у когось — грису трішки,
та хліба вже давно — у нас — нема ні кришки! . . .
І ми — отара тут, а місяць — нам вівчар . . .
Куди ж ті овечки, той місяць так веде?
Чи корінців збирають, десь на степі яловім?
Чи на “Голготу” вже — здобуть вінці тернові? . . .
Байдужий він, і ви, — ще нині смерть не йде.

Сама до нас біда, ще до “Різдва”, прийшла, —
не ждала й до весни . . . А з нею й воїв згряя: —
Це діти “Консулів”, і “Юдів”, й без числа . . .
Багатство наше, всіх, тягнуло-же із “раю”.
Трипілля наше теж, і “од-кольонь”, й мережки, —
макати вишиті, й тягли мідні “сережки” . . .
“А ви хатіте как, — лі с-намі в общество,
лі как без нас, то нам — усьо імущество”! . . .

І вибрали вони: Зібрали все майно.
Насіння все й весь хліб, — худобу всю і гроші . . .
А ти вкради собі, а ні бери лайно . . .
(Бо так-чи-сяк в табір заберуть всіх на воші).
І дух “бунтарний” наш, крикливий, вибрав друге:
“Смертельний голод всім” . . . Ідуть, втікають геть,
щоб як найдалі міст, і “фараонів” тугих . . .
Бодай, щоб показать, прийдешній гнів і мечь!

“Пасивна боротьба” — б’є всіх — і нас і їх:
Хоч їх легесенько, нас — туго й нещадимо!
Та все ж полишиться, отут, і хтось з моїх!
Поможе випить лиш ту чашу невидиму,

що пив сам Бог, і пив Сократ, Кальниш, й когорта, —
щоб відкупити тут народи від гріхів.
Та ми хоч з муками, (і то і духа, й рота),
й хоч з чистим серцем ми, — не скресимо синів!

Ідуть, і падають, і знов ідуть, й падають . . .
О Боже, скороти наш хід, рабів цих спухлих!
О Мати, Пресвята, хоч нам малим отут,
подай ножів святих, розбить катів оглухлих!
Аж місяць вже сміється . . . (Не з дітей, зо всіх).
Бо хто ж бунтуєсь тут, як хворі на здорових?
А як були сильні, не слухали своїх!
Пождіть тепер усі, узнать ще й мук духових! . . .

А де міщани ті? Де цехи із Трипілля? . . .
Де Київ, де той стіл? Чого ж мовчить тепер? . . .
Колись він вів усіх, а нині на дозвіллі?!
Не йде голодних, нас, ховать до Лавр й печер?
Чи ж місто не живе для України-Неньки?!
Мійські закони там — не інші як в-селі! —
Чи може хліб дали, щоб не голодна пелька
наситилась уже, й не чула кривд й жалів? . . .

Ось город не малий, а більший від усіх:
Ім'я в історії, чогось, ніде незнане,
хоч рахувалося — до "храбріших" тут міст . . .
Машина гонить, ось, в розгул швидкий, в титанний.
Друга і третя теж. Це все "Ен-Ка-Ве-Де"!
Аж тут старець з'явивсь: Вів спухлими руками
малого хлопчика . . . Поволі йде, й не йде . . .
Боїться, бож гукнуть: "Він ходить прогулками" . . .

Хлоп'я обмурзане, іде, і щось шукає.
Чи може скурка вже, чи хліба окрайок? . . .
На вулицях сміття, і листя, і закалля;
куски цегол, спадаючих із розколог! . . .
І тихше, як в селі, в осінній день, у-дощ;
ніхто не вийде тут, бо просять старці їжі . . .
І брама ось навстіж, і пес туди шубовсть;
ніхто там не живе, тож бігають і миші.

На пішоході там, навпроти вулиці,
сидить на камені, щось, мов жіноча постать . . .
Мов “Муза Муз” мійська, на цім розпутищі,
що вказує напрям чужим, заблудшим гостям!
Бліда і біла так, мов кість жива — різьби,
підкинута, отут, різьбарськими дітьми . . .
Чи мертва, то не знать, — живіська мов сиділа.
У просьбі натягла — всю руку повну, й білу . . .

В старій киреї вже, у старосвітській, давній.
На голові таке, мов шаль, мов коронки.
І десь не видно ніг, бо в сукні, у сукнянній.
І сумно дивиться, до грошей, до руки . . .
Запали очі вже, лице худе і довге,
Затиснені вуста, й ні слова не писне . . .
Хоч тут проходиться — чужинне панство стройне!
(Та що їм і казати, вони ж знають все!)

Якщо вони дали б, то ліпше те і їм,
бо видять люди це, й розпустять пропаганду!
І хлопці визнають теж, і людські, і мої, —
та й може не підуть, у дику, Караганду . . .
Якщо ж і не дадуть, то ліпше нашій справі:
Бо знову спухнуть в нас, а там й на фронт підуть . . .
Голодні ж бо не їмуть, у цій, сидіть державі,
де нас не цінять вже, і гонять в дику путь!

Ішов чогось туди — і генерал старенький.
Поглянув пильно так, — і копійчину дав . . .
“А помолися-же” . . . він шепнув геть, й тихенько,
і спішно відійшов . . . (Нема на це в них прав)!
На Лаврі, на вежі, уже дев'ята била.
Це саме був і знак, щоб людям спати йти.
“Міськ-Рада” нам дала, цей привілей-правило,
і лиш армейським мож, тут, бути на путі!

А за хвилини, за п'ять, затихло в городі,
завмерли вулиці, мов тихим сном глибоким . . .
Настала чорна ніч, у млі і смороді.
І ніч за ніччю йде, і темінь скрізь жорстока . . .

О роде Козаків, о внуце Русичів!
Як зміг ти так терпіть, і так мовчать, ще й тихо?!
Дивись, — упав старець, — що хлопця-внука вів! . . .
Міліція ж, тащить, на грузовик, на лихо.

Беруть геть всіх, разом, й вивозять на Дніпро!
“Хахлів бо не шкода, це всі “врагі народа” . . .
І так щоночі тут, — і так було водно! . . .
І діти наші б'ють . . . (як “ласка” свого рода)!
О роде Амазон, Тобі вчинили чари!
І заворожили, . . . І всі нещастя в нас!
І згоди, й сили брак, — і тільки низькі свари . . .
А вмісце боротьби — лише пасивний пас!

Брати мої нудні! Як мож бо жити так,
щоб душу, й духа, й все, і викривить у-спак?
Як мож нове творить, в естетиці незнане?
Оте, що в партії, у їх програму вткане?!
Хіба програма десь, хіба наказ людей,
у світі щось творив?! Чи вічні ідеали,
чи теж ідеї ті, чи хоч знаки ідей?! . . .
Ні, ні! Мистецтво в нас — то це життя, підвали!

Столице Русичів! Де вільна Твоя воля?
Де слава, де престиж, де провід давній Твій?!
Ось “Брама Злотня”, глянь! Рішають Твою ж долю!
А діти в-голоді, ідуть, на смерті бій! . . .
Чи ж можуть, діти ці, здобуть щобудь велике? . . .
Або й мале хоча, — спосібне і трівке?!
О, Неба люті, всі, — ми вже не ті, ми дикі,
коли не можем стать — і за своє, й людське! . . .

І їдуть авта там, й вантажні взаді вози:
Везуть, крадуть, у нас, у нашім краю все!
А часом і людей, і молодь на колгоспи . . .
У Караганду це, в Сибір й Монголище!
На північ в канали, на страту на завжди! . . .
А місяць гляне тут, тай з глупих посміється,
і зникне в хмарах знов . . . Та нашої біди
закриє не може він, — вона аж в хмарах ллється.

V.

Це красно мати гімни, та шей “робочий клад”;
це й не карально там, плаксиво заспівати, —
та ще красніше, тут, всю критику читать,
і грати на шаблях, із диким “старшим братом”! . . .
Це красно й любо в нас, як села в міста йдуть,
щоб там усім продать, свої, людські вироби.
Така заміна в нас, грошей на наш продукт.
Наука тай ідей, — на всі сільські знадоби! . . .

А ще красніше там, де діється на-вспак,
І місто для села, — із поміччю культури, —
(і в час важких нещасть), всім поміч дасть однак(у)!
(Не пропаганда лиш, мітинг, і балагура)! . . .
Москва нам слала, тут, свої “укази” хитрі.
А ми, як вівці ті, “скік-не-скік” й назад! . . .
Ось мітинг — приклад тут: Жидок читає “титли”
(він сам не розуміє, а всі хвалять під лад!

“Сіль-Рада” же прийме, і все, що дасть жидок,
ще й те, що станесь десь, в житті, само у краю! . . .
А під кінець, усі, робочий гімн співають;
села ж думки, людські, угоняють у куток! . . .
“Свобода”, і Москва, анархію дали.
А писне хтось один, одно хоч мудре слово,
то вже й “под стенку” він, — і знов, і знов, і знову! . . .
А лад, й життя, й буття, — то в указах були.

Ось так і гинули — інтелігенти всі.
Невчених же везли, в Сибір тяжкий, в табори!
(Там вигублять усіх, не сотні ж — міліони!) . . .
Хто знав, хто ми такі, і діти теж чії;
хто був і патріот, і правду знав, то й досить: —
Пропаде він, нараз, й не знає це ніхто! . . .
Вночі, близь ваших хат, їх “Ворон” затормозить,
і вже везуть вас геть! . . . І так — воно — водно.

Остануть жони лиш, і діти, і баби:
Он бач, отам, де мур, біліє людське шмаття.
Пейзаж приютний тут, — Трипілля-ж це сліди!
Та скільки сльоз, пішло, за те прання й латаття? . . .

Чи знають це геть всі, міністри із палат?
Петровські, Хвильові, і Скиби, тай вся зграя? . . .
(Вони ж в столиці тій — всіх ворогів гостять)! . . .
Та ні, не знають же, — смакує й ласка тая!

Баби й дівки перуть, а з цим — то ще живуть;
а раз — живе ще хтось, то й Україна з ними! . . .
І два, — не вмерла ще, то так й роки пройдуть . . .
І соц'ялізм живе, й запіє в інші рими!
О, небеса святі, судіть їх там усіх, —
та справедливо лиш, і як колись Теміда,
ще в давнину, у нас, в Трипіллі на часі!
Аж тут—указ містам: “Замкнуть і їх від світа”!

Б.

Близь Лаври, кожен день, у славній тій столиці,
там вішають людей, на смертних шибеніцях . . .
А хто? “Ен-Ка-Ве-Де”, московські вороги!
Та знайте геть усі, — без суду й без вини! . . .
Машинами везуть, щодня, щоніч людей.
Між ними й молодь теж, та цих вночі, — до рана . . .
А поспитать — “це хто”, — то він гукне лихий:
“Врагі народа все”, — й ховається, бо п'яний.

А он під брамою — і жінка молиться: —
“О Вічносте страшна! Якщо дозволиться,
мені в потребі тут, благать за тих сконавших, —
і тих, що мруть іще, — хай Дніпр, всі води вспявши,
залле отих катів, і трупи ті невчасні! . . .
Бо сором їм вмірать, даремне, й без вини!
О небо, нам прости! А тих тут пом'яни, —
(хто з кривдою упав), — вони ж бо неприємні”!

“Зи хиби проводу, за змилки одиниць, —
за хибних голубів, стріляють голубиць! . . .
О Небеса, якщо-ще дужі Ви сьогодні,
то мстіть за тих жінок, за плід їх першородний! . . .
Бо молоді жінки — народу вся весна!
А без весни нема — (ніщо) — хіба одна зима! . . .
Та Вас — немає там” . . . Кричала жінка бідна, —
а як і єсть — простіть, (й нам всім) — я ж того гідна”!

О, Боже наш, гнівний, о вічна правдо й сило!
Надія в нас одна, — й одна в Тобі любов!
Прощення я прошу, й розплати із насиллям!
Терпіння наше все, — і просить й дух, і кров” . . .
Отак, молилася, одна, геройська жінка,
і застидала так, усіх, тамтих мужчин! . . .
Вона ж осталася, сама, без чоловіка,
мов кругла сирота, на вулиці, на згин.

Та ось, збіжімо вниз, в пристань “Славутича”:
На березі твердім, поблизь води, сплять трупи . . .
Поскидані в купки, мов ще непевні групи!
(Дніпро не бачив їх, й за князя Смутича)!
І сторож тут стоїть, й машина контролює!
І хоч лиш трупи це, вони там тільки днюють!
В ночі ж на диво-див, зникають десь усі . . .
Чи знає Київ це, й міністри, й льокайці?!

Та ні, не знають там, — це хтось лиш так ганьбить —
єстество те людське! . . . В людей — могили сиплять, —
хрести, і знак кладуть! . . . Та не гидкий бандит,
москаль, чи й більшовик! Тут всі як дика сила!
Вода ж на чудо-чуд та й підплива і далі.
Дніпро не зміг терпіть — зневаги і печалі.
І враз, як хлюпне він, то позникало все:
І сторож, й жертви ті . . . Вода униз несе! . . .

“Славутич” заревів: — “За що вони конали?
За що боролись тут? Без боротьби не спали ж?!
Піском я замулю, отих “рабів німих”,
що в Лаврі вішають, немов глувих й сліпих”! . . .
Доба, часи, де чорт, (й москаль), гулятиме, —
а світ увесь мовчить! . . . Чи він вже в небі де? . . .
Чи благоденствує? Безпечний вже на горах?
Пождіть, прийде черга, й на ваші “вищі” звори!

VI.

І може хто спита — куди подівся провід?
Верхи народу всі, вся керма корабля?!
І де ж то та влада — найвищого щабля? . . .
Ця маріонеткова, ця київської крові?! . . .
Скажу сумлінно я: Нема там уряду!!
(Він був, та поділивсь, бо не було ладу)!
А нині є кілька! . . . Трагедія — ще й злюща! . . .
Це безпровіддя в нас, беззгіддя, і сміх людський!

Наш провід змовк давно, побачивши штики,
московської дичі! Бож провід не бики, —
боротись як давно, колись “торреадори”!
Не керма це, — весло, — амбітних лиш рупорів! . . .
Мовчить наш провід, жде “ще революції”.
Вона ж до нині жде — на еволюцію.
Подібно й комунізм, (у них), на соц’ялізм жде! . . .
Бо все утопія, фалшиве тай підмісне.

Він змовк і зо страху, — (це люди молоді), —
і ради слави теж, — і будь у проводі . . .
І большевицькій, там, служили пів-ідеї!
(Не розуміли ще, були ж бо лиш спудеї).
А хитрий “старший брат” — відразу лап за чуб!
(Русичі ж зам’які, не йшли аж “зуб-за-зуб”).
Щоб позитивне, в нас, злучить із негативним,
й хотіть створить синтез, — то це не єсть сприємне! . . .

В старій Європі всі якось забули нас, —
а може й гріш взяли, — Москва ж бо всім давала . . .
(Бо не забудьмо, що однакі всі без мала).
(Бож “русске” золото — приймали в кожен час)!
А в час револютних бур, — (хоч бурі ці глупі),
то страх, і писк, й хаос, і небезпека грозять!
То скрізь тоді мостить, монета, всю дорогу.
(Це боси з Кремля, всі, вже знають, хоч й тупі).

Попалась братія, з рабства ще й знов у рабство! . . .
Рабіння ж — не життя, а животіння лиш!
Живіння же — це знов — безодня, ланка паства,
де гине нарід й все . . . бож навіть злат-спориш!

Та що було й казати, — студенти завше юні, —
за справедливістю, й за поступом гребли! . . .
Не розібравши, чи потрібне й це у клуні!
(Хоч з хліборобства лиш — народи там жили).

Пождїть ще трішки, лиш один десяток літ,
аж згинуть ті старі, що ще остались нині!
І територія спустіє по Україні; —
і мови нашої — не вчуєте й на лік!
Тоді хай трублять всі, — і опоненти, — в сурми . . .
Тоді, як й факти вже, розкажуть правду вам!
Та нині вже, — за дар, — і голоду, і суму, —
приписуймо вину, (нажаль), Москві — і нам!

Вина — вперед — у тих, що спішно хліб оддали;
і теж у глупих тих, що при владі були;
і в тих, що в піснях злих — весь нарід присипляли! . . .
Вина — де в армію, в чужу, усі пішли;
і там, де не пішли, — байдуже спали вдома;
і там, де мріяли творити соц'ялізм! . . .
(Бо це безмала те, що й другий комунізм)!
І сотні би зложив — тих вин, ще й без утоми.

Вину ж піднести тут — важливе й для науки;
вини шукатимуть — не тільки діти й внуки,
а вся історія, — і наша, і чужа!
(Її потрібно ще прочистить з хабаззя)!
Були у нас такі, що вклали на “панів” . . .
Найлегше на свого, — та це вже й найпідліше!
(Сами-ж панами будуть — “давай”, хоч й без штанів).
Пани — це люди в нас — і вчені, й найбідніші.

Малу вину теж мож, і приліпить, й пісням, —
а ліпше авторам: Їх фугам й скаканням!
Брак сили мужської, — все сумовите й ніжне, —
плаксиве й боязьке . . . Немов “пенсне” залізне!
(А чи пенсне носив й Есхіл, й Богдан, й Мазепа)?
Чи ніжність щось, колись, уже здобула нам?
Чи футуризм, й кубізм, у київських кларнетах
здобув щонебудь їм, чи генія синам?!

А ворог наш не спав, сміявся за плечима:
“Діставши чортів два і “пулю” вдома в лоб, —
і титул “пролетар”, і копу “нагород”! . . .
(Я й мову й все оддам, — та “вторими дверима”)!
“Скажи, скажи, мені, (гей поле), — чом рідкі
всі колосчки тут? Чом ви брудні й гидкі?
Чом без сорочки йдуть . . . І тихо, й не говорять? . . .
Чом й соц'яліст, й поет, собі у всьому вторять?

“Ми стратосферу геть тривожим у цей час!
А ви голодні всі, — і так до 'дної ями,
з панами зляжете, як десь і з буржуями”! . . .
Ось відповідь братів, — заспокоїти нас!
О, покоління, ви, пропавші назавжди! . . .
(Мені глупому це, як братові, прости)!
За слово правди тут, моє, сердешне слово;
За це віддать й життя, і все отут, готове!

Прости, що я пророк, хоч й в мене все сумне!
Простіть, і діти, ви, кого оце діткне!
Простіть, і в краю всі, — голодні там і бідні! . . .
Бож з карт минулого — падуть лиш сльози рідні.
Москва і “Новий Світ”, — лиш на мамоні йдуть.
А наші, що жили, і вільно, й на сусідах, —
зійшли з романтики, з ідей, на ложну путь:
На егоїзм, на трик, на підлі злидні й біди!

Єдина в нас зоря — це народня “УПА”!
Тай тая згинула — із волі сумашедства . . .
Бож без дозрілості, без мас, бож ми юрба!
(А так було вже раз — за першого нашестя)!
Простіть, мільйони душ, упавші з голоду! . . .
(Братів, сестер, сімей, — з нашого доводу).
Без єдності й рушниць, — без гетьмана і гарту! . . .
Нема для поколінь — тай долі-щастя й кварти!

І, ненароджені, простіть і нам і ще!
Бо вас здивує це, отут, розпутище! . . .
І нас усіх ярмо, — і вас усіх неволя!
(Ми теж не навидим — оце життя й цю долю).
І ми — здаєсь ніщо, у нас нема держави . . .
Не творим, і дітей, — духових, і мужавих!
Нас не лиш діти, скрізь, а й внуки будуть клясти!
Як лиш дійдуть на час, — свідомості й пропасті!

Як не забудуть ще — України-Неньки рай,
і як зуміють дати — всю працю їй, і долі! . . .
І матер'ял знайдуть — своїм донькам й синам.
То заповіт мій тут: Здобуть "Тарасів край!"
Вставайте, діти всі, кайданиж бо тяжкі!
Далеко Київ наш, і городи п'янки!
Дальніше вільність ще, й держава, і булава!
Живіть, й працюйте всі, щоб жив наш Край і Слава!

VII.

ДОСПІВ.

Гей, Валко, де ж Ти, де? Бо жаль Тебе і нині,
що так блукала Ти, — та не в своїй країні! . . .
Ще більше жаль за те, що не знайшла мети,
і скапала, як віск у свічки, до чверти! . . .
І сумно нам отут, що йшли не всі охоче!
(Та ще сумніше нам, як дехто вже не хоче).
Такі, і не такі, вона несла жалі
на той світ, у руках, з чужої десь землі!

Я ждав на Валку ту на історичнім Збручі,
де вчора ще були — стовпи й дроти колючі!
Дарма ж було й чекать, та все ж таки прийшло
осіб хоч п'ятеро . . . Орлів знайшли гніздо! . . .
Який у серці біль! Який і жаль болючий! . . .
Страшений парадокс, — зненависний і злючий!
Брат брата не злюбив, не зна й сестра сестри! . . .
А якже быть тоді, з гріхами, при смерті?!

Дарма хіба й писать — оцю поему людям?!
Ввесь час боїшся ти, чи квестію зв'язав . . .
Ввесь час шукати, тут, опору на безлюдді, —
це те, що й не знайти, — й пливти в піснях у плав . . .
А де ж та нація, де рід, сім'я сильна?
Де ґрунт, де фундамент, де сила ще й спільна?!
Гей, сину, не сумуй, вже Валки не скресити, —
тепер, де змінюєсь, життя несамовите!

Твоя й моя черга — навчити молодих,
що ми, йдучи вліво, йдемо на глупий здох! . . .
Це путь, що й Валка йшла, й даремно повернулась!
Що вимагає війн, револют, і барагурів!
Тепер вже не зерна, не плотті кат бажа, —
а духа, й серця, й все, — і нашого ества! . . .
Тоді він брав лиш хліб, а трупи верг у воду!
Тепер — коб душу взяв, а хліб — і так зародить!

Тоді прочищував — і стан, й “одсталия”! . . .
Тепер прочиститься — “вся територія”:
“Давай нам русскіх здесь, — хахлов да до востока” . . .
(Туди виїзять же, й охітне, і щороку)!
А на востоці знов: і голод, й трупи, й тюрми . . .
Сибірських-же мерців — самі хоронять тундри!
“Ой буде, сину мій, легенди це сумні . . .
Що добре, то і тут, — гудітимуть “пані ніжні”!

Однаково мені, чи буде хто гудіти, —
чи може і хвалить . . . Бо щире слово Пітій
навчило Цезаря, що мож би й Рим спалить . . .
І сила не уйме, а ще додасть хвали!
“А може, сину, ти, помітив смерть з косою? . . .
Чи й тугу ближнього . . . бож ти християнин?
А може і одчай, що разом із бідой
людину ломлять тут . . . Якщо він міщанин!

А ось і місяць там, — він котиться горою:
“І день і ніч, уже, у згоді із собою, —
(він сонцю каже так), — то може “Схід” і “Захід” —
собі візьмуть той взір, і сядуть в їхній хаті! . . .
І тільки я один, — лиш в нашій хаті брак —
спокою, згоди брак . . . Та хай, — це ми лиш так!
Ой нігіліст же я, співаю по-старому . . .
То й ви співайте всі, — але не по-п'яному!

І ось, блукаю я, — саванни тут гарячі; —
і вітер, й сонечко, — палять ніжні квітки . . .
І в серці в мене щось — пахтить й горить боляче.
І в висках жар бурлить, як в бубни, і в дзвінки.
Колись і я дзвонив, (на бурі й на романси), —

не зміг скінчити лиш, бо не дали і шанси, —
і френди, добрі так, — й кохана моя . . .
Ой, діду мій, зажди, — ще вернусь тут і я!

1 9 6 3 .

